

LIBRIS

We know
books
Coordonator Corint Istorie
ION M. IONIȚĂ

HELEN RAPPAPORT

ÎN VÂRTEJUL REVOLUȚIEI

Petrograd 1917

Traducere din limba engleză de
Dorina Tătăran

CORINT
ISTORIE
—2024—

- Singer, Clădirea 27, 95, 109-111,
117, 161, 185, 200, 240
- Singer Sewing Machine Company
38, 161
- Stinton Jones, James 17, 139, 144,
145, 165, 167, 175, 204, 247, 413
- Stoker, Enid 23, 71-72
- Stopford, Bertie (Albert) 23, 33,
111, 125, 218, 284-285, 293, 295
- Şabanova, Anna 256
- Şceglovitov, Ivan 182
- Thompson, Donald 15, 23, 63-64,
83, 85-91, 93-94, 97-100, 102,
106-110, 112-114, 116-118,
121-122, 127, 134, 137, 144,
161, 163, 185, 194-195, 207,
220, 229, 236, 240, 249, 266,
268, 278-280, 282-283, 296,
299, 306, 309, 333, 428-430
- Troţki, Lev *passim*
- Tsereteli, Irakli 246
- Vecchi, Joseph 49
- Volga-Kama Bank 104
- Walpole, sir Hugh Seymour 24,
124, 177, 180, 216, 219, 332-333
- Whiffen, Walter 63
- Whipple, George Chandler 12, 308,
310-312
- Wilton, Robert 24, 63, 91, 97, 101,
120-123, 165, 177, 259, 348
- Winship, North 24, 161, 242
- Wiseman, William 331-333, 358
- Woodhouse, Arthur 25, 74, 324,
360, 393-394, 420
- Woodhouse, Ella 25, 51, 173, 241,
327, 393, 399
- Wright, J. Butler 25, 51, 75-77,
82-83, 87, 91, 114, 174, 211, 222,
230-231, 233, 242, 275-276,
289, 310, 319, 323-324, 350,
392, 394
- Zetkin, Clara 88
- Zinoviev, Grigori 361

Cuprins

<i>Nota autoarei</i>	7
<i>Lista martorilor oculari</i>	9
Prolog – „Atmosfera e încărcată de discuții despre <i>o catastrofă</i> ”	29
PARTEA ÎNTÂI – REVOLUȚIA DIN FEBRUARIE	59
Capitolul 1 – „Femeile încep să se revolte la cozile pentru <i>pâine</i> ”	61
Capitolul 2 – „Nu era un loc potrivit pentru un băiat <i>nevinovat din Kansas</i> ”	85
Capitolul 3 – „Ca o zi de vacanță plină de tunete”	103
Capitolul 4 – „O revoluție făcută la întâmplare”	129
Capitolul 5 – Accesul ușor la vodcă „ar fi grăbit o <i>domnie a terorii</i> ”	158
Capitolul 6 – „Mă bucur că am trăit aceste zile fantastice” ..	177
Capitolul 7 – „Oamenii încă mai clipeau, orbiți de lumina <i>izbăvirii bruște</i> ”	191
Capitolul 8 – Câmpul lui Marte	213
Capitolul 9 – Bolșevicii „de care toată lumea se teme”	222

PARTEA A DOUA – ZILELE DIN IULIE 251

- Capitolul 10 – „*Cel mai grozav lucru din istorie, de la Ioana d'Arc încoace*” 253
- Capitolul 11 – „*Ce ar zice comunitatea dacă am fugi?*” 278
- Capitolul 12 – „*Această capitală ca un focar de infecție*” 307

PARTEA A TREIA – REVOLUȚIA DIN OCTOMBRIE ... 337

- Capitolul 13 – „*Prin culoare, teroare și măreție, acest oraș face ca Mexicul să pară o nimica toată*” 339
- Capitolul 14 – „*Ne-am trezit și am găsit orașul în mâinile bolșevicilor*” 363
- Capitolul 15 – „*Nebunii ăștia se-omoaară-ntre ei cum plesnim noi muștele pe-acasă*” 391
- Postfață – *Vocile uitate ale Petrogradului* 419
- Note 433
- Bibliografie 497
- Mulțumiri 521
- Index 529

TITLU	AUTOR
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol.1	Adolf Hitler, François Delpla
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol.2	Adolf Hitler, François Delpla
Agent dublu în Războiul Rece. Autobiografia lui Oleg Gordievski	Oleg Gordievski
Alexandru al II-lea. Țarul reformator	Henri Troyat
Amurgul Vechii Europe. Trieste '79, Viena '85, Praga '89	Richard Bassett
Antoniou și Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase povești de dragoste din lumea antică (ediția a II-a)	Diana Preston
Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării	Valerie Hansen
Armata secretă a Israelului. Povestea unității Talpiot	Jason Gewirtz
Bani murdari. Cum fac afaceri cartelurile de droguri	Tom Wainwright
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Amy Knight
Biblioteca lui Stalin. Dictatorul și cărțile sale	Geoffrey Roberts
Blocați conturile! Crimă și spălare de bani în Rusia lui Putin	Bill Browder
Capcana lui Tucicide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?	Graham Allison
Călători în al Treilea Reich	Julia Boyd
Călătoria prin Eldorado	Nikolai Vasilevici Sablin
Charles, Camilla și Diana. Dragoste și tragedie în Casa de Windsor	Jean des Cars
CINCI. Povestea victimelor lui Jack Spintecătorul	Hallie Rubenhold
Codul Enigma. Alan Turing și înfrângerea Germaniei naziste	David Boyle
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz
Coreea de Nord. Un stat-gherilă în transformare	Philippe Pons
Coreea de Nord. Viața dincolo de clișee	Daniel Tudor, James Pearson
Coreea de Sud. Povestea unui fenomen economic, politic și cultural	Daniel Tudor
Crimea și noul imperiu rus (ediția a II-a)	Agnia Grigas
Cupluri tragice ale istoriei	Jean des Cars
Cuptoarele morții. Mărturia unei supraviețuitoare de la Auschwitz	Olga Lengyel
Departee de casă. Memoriile unui copil-soldat	Ishmael Beah
Destin deturnat. O istorie a lumii prin ochii islamului (ediția a II-a)	Tamim Ansary
Diana. Povestea unei prințese spusă de ea însăși	Andrew Morton
Dragă Zari. Povești nespuse ale unor femei din Afganistan	Zarghuna Kargar
Dresda 1945. Furtuna de foc	Sinclair McKay
După căderea Romanovilor. Elita rusă în exil la Paris	Helen Rappaport
După sfârșitul istoriei. Un dialog despre ultimii 30 de ani	Mathilde Fasting (editor), Francis Fukuyama
Familia Borgia. Crime, nepotism, corupție	Christopher Hibbert

Prolog

*„Atmosfera e încărcată de
discuții despre o catastrofă”*

În acea iarnă teribilă de dinaintea izbucnirii Revoluției Ruse, Petrogradul era un oraș mohorât, împovărat, un oraș înzăpezit, cu canalele blocate de gheață și piețe amenințătoare. Frumoasele lui străzi largi și palatele elegante din granit roz cu stucaturi colorate, cu șiruri de arcade și coloane suple nu mai transmiteau deloc senzația de măreție imperială, ci, mai degrabă, decăderea. Oriunde te duceai, printre structurile amenințătoare ale acestui „oraș al giganților”, auzai „foșnetul vântului și clinchetul multor, multor clopote de toate mărimile și tonalitățile”, completate de „bubuitul impunător al marelui clopot al [Bisericii] Sfântului Isaac, care vine de nicăieri și învăluie totul”¹.

În toiul iernii, cu priveliștile ei panoramice expuse vântului arctic care sufla dinspre Golful Finlandei, capitala Rusiei căpăta întotdeauna o frumusețe rece și obsedantă de proporții colosale care îi erau proprii. Dar acum, după trei ani de război, orașul se umpluse cu mii de refugiați – polonezi, letoni, lituanieni și evrei – care fugeau de bătăliile de pe Frontul de Est. Capitala era tristă și demoralizată și peste ea plutea un „aer malign și rău prevestitor”².

În plus, iarna anului 1916-1917 s-a evidențiat printr-un detaliu nou și amenințător al peisajului: cozile lungi și tăcute formate din femei abătute, îngrămădite una în alta în frig, așteptând la nesfârșit pentru pâine, lapte, carne, pentru orice găseau de mâncare. Petrogradul era sătul de război. Petrogradul era flămând.

Acestea deveniseră greutățile zilnice cu care se confrunta majoritatea populației rusești; și totuși, în ciuda lipsurilor vizibile și paralizante din timpul războiului și în ciuda angoasei pe care toate privațiunile o întipăriseră pe fețele locuitorilor săi, orașul adăpostea și o comunitate străină numeroasă și diversă, care încă prospera. Petrogradul o fi fost el rusesc, dar întreprinderile marii industrii internaționale încă zumzăiau dincolo de râul Neva, în cartierele muncitorești de pe Insula Vasiliievskii, în cartierul Viborg și dincolo de el, unde marile filaturi de bumbac și fabricile de hârtie, șantierele navale, depozitele de cherestea, gaterile și oțelăriile erau conduse, în mare parte, de proprietari și directori britanici*, dintre care mulți trăiau în Rusia de zeci de ani. Imensa clădire din cărămidă roșie a fabricii de postav Thornton, una dintre cele mai mari din Rusia, fondată în anii 1880, avea trei mii de angajați și era deținută de trei frați din Yorkshire. Apoi, mai erau Nevski Thread Manufacturing Company (înființată de familia Coats, din Paisley, Scoția), Neva Stearin Soap and Candle Works, administrată de firma William Miller & Co., din Leith, care deținea în oraș și o fabrică de bere, precum și filatura de bumbac și tipografia deținute de Egerton Hubbard & Co.

O mulțime de magazine specializate satisfăceau necesitățile acestor imigranți privilegiați, precum și ale aristocrației ruse înstărite. Chiar și în 1916, încă puteai admira vitrinele mari și strălucitoare ale magazinelor de lux franceze și engleze de pe

* Fuseseră și germani, dar toți plecaseră odată cu izbucnirea războiului, în 1914 (n. a.).

Nevski Prospekt*, echivalentul din Petrograd al celebrei Bond Street**. Aici, modistele, croitorii și mănușarii francezi – precum Brisac, croitorul împărătesei, și Brocard, parfumierul francez care aproviziona, de asemenea, familia imperială – continuau să se bucure de o clientelă înstărită. De la English Shop (cunoscut mai degrabă sub denumirea franceză de Magasin Anglais) puteai cumpăra cel mai bun tweed Harris și cel mai delicat săpun englezesc și te puteai bucura de „discretul provincialism englez” al magazinului, imaginându-te „pe strada principală din Chester sau Leicester, sau Truro, sau Canterbury”³. Mărfurile britanice diverse manufacturate de compania Druce & Co. erau importate, ca și mobila produsă de Maple & Co., care venea direct de la sediul central al companiei, de pe Tottenham Court Road. Librăria englezească Watkins & Co. era frecventată de numeroși membri ai comunității britanice, iar imigranții puteau să se pună la curent cu știrile de acasă oprindu-se la librăria Wolff, care vindea reviste și ziare în șapte limbi. Peste tot prin Petrograd, „magazinele importante așău anunțuri cu scris mare: «Se vorbește engleza», «Ici on parle Français» [și, până la izbucnirea războiului], «Man spricht Deutsch».”⁴

Pentru aristocrația și administrația rusă, franceza era încă *lingua franca*, *Journal de St-Petersbourg* fiind organul semi-oficial al Ministerului rus de Externe și un ziar foarte căutat în timp de război, cu atât de mulți diplomați și atașați militari francezi în oraș. Dar engleza avea o circulație comercială

* Nevski Prospekt este principalul bulevard al orașului. A fost proiectat de Petru cel Mare ca prim segment al drumului care leagă Novgorod de Moscova și începe de la Turnul Amiralității, trece prin Piața Palatului, pe lângă Mănăstirea Aleksandr Nevski, până la Gara Centrală Moscova (n. tr.).

** Bond Street, arteră din cartierul londonez West End, care face legătura între Piccadilly, în sud, și Oxford Street, în nord. Începând din secolul al XVIII-lea găzduiește numeroase magazine de lux (n. tr.).

și mai mare, fiind limba de lucru a „cercurilor superioare ale Curtii” și a familiei imperiale.⁵

Până în toamna anului 1916, comunitatea diplomatică din Petrogradul aflat în război era dominată de ambasadele Puterilor Antantei: Marea Britanie, Franța și Italia, plus Statele Unite (încă neutre), fiindcă marele contingent diplomatic al Germaniei și Austro-Ungariei părăsise Rusia încă din 1914. În mod tradițional, viața imigranților din oraș fusese întotdeauna dependentă de prezența dominantă a coloniei britanice, care număra aproximativ două mii de cetățeni, de ambasada acesteia și de focarul ei de bârfe, Biserica Anglicană de pe Cheiul Englez*, cunoscută popular sub numele de Biserica Engleză. Amintindu-și de anii petrecuți la Petrograd, parohul bisericii, reverendul Bousfield Swan Lombard (care a fost și capelan al ambasadei britanice, din 1908), vorbea despre o comunitate care era „ospitalieră dincolo de orice așteptări”, dar a cărei viziune asupra vieții îi părea tulburător de „ultraconservatoare”. „Departate de a fi deschisă și fără restricții”, comunitatea era „îngrădită de convenții într-o asemenea măsură, încât mi-a luat destul de mult timp să îmi dau seama că un asemenea convenționalism era posibil.” Era o comunitate extrem de izolată, care rămăsese neîncredătoare față de schimbare sau inovație. „Orice sugestie nouă era întâmpinată nu cu «este impracticabilă sau irealizabilă»”, scria Lombard, „ci fie cu «așa ceva nu s-a făcut niciodată aici», fie cu «nici nu se pune problema.»”⁶ Reverendul a recunoscut cu regret că fusese „uimit de îngustimea și viziunea înapoiată a coloniei britanice, care amintea de un sătuc englezesc bârfitor sau poate chiar de domeniul împrejmuț al unei catedrale.”⁷

* Stradă aflată de-a lungul malului stâng al râului Bolșaiia Neva, din centrul orașului Petrograd. A fost una dintre cele mai la modă străzi din oraș, iar în secolul al XIX-lea se făcea referire la ea folosind expresia franceză Promenade des Anglais (n. tr.).

Viața în această enclavă de tip Barchester*, aproape inces-tuoasă din punct de vedere social, se reducea, în mare parte, la „mici coterii de prieteni intimi”, după cum își amintea anticarul și omul de lume Bertie Stopford.⁸ Mulți dintre imigranți se agățau cu încăpățănare de obiceiurile lor englezești, mergând până la a refuza să învețe sau să vorbească rusește, și își trimiteau copiii în Anglia la școli cu internat. Majoritatea celorlalți insistau să aibă guvernante și titori englezi, scoțieni sau măcar francezi. În ceea ce privește viața socială, comunitatea britanică tindea să prefere propriile petreceri, concerte și spectacole de teatru, deși cu toții adorau baletul rusesc. Îi uimeau pe ruși cu pasiunea lor pentru sport și aveau propriile cluburi de crichet, fotbal, tenis, iahting și canotaj. Aveau chiar și un club al celor pasionați de cursele cu porumbei. Jucau golf împreună la Murino – un teren pe care îl construiseră la 16 kilometri nord-est de Petrograd, „într-o încercare încăpățănată de a nu lăsa nimic să-i împiedice să se manifeste”⁹.*

Societatea închisă și cu mentalitate de clan a coloniei britanice s-a extins și la New English Club, situat la numărul 36 pe Bolșaiia Morskaia. Deși câtorva diplomați britanici li se permitea să fie membri de onoare ai ultra-elitistului Imperial Yacht Club, situat vizavi (club frecventat de aristocrație și de membrii de rang înalt ai curții și ai serviciului civil imperial), New English Club era apanajul exclusiv al comunității, fiind frecventat, practic, de „toți britanicii din oraș care puteau să intre în cluburi”, principallul lui rol fiind acela de a promova interesele mediului de afaceri

* Referire la romanul satiric *Turnurile din Barchester*, de Anthony Trollope (n. tr.).

** Potrivit lui Negley Farson, ambasada britanică și-a comandat propriile mingi de golf din Anglia, aducându-le în sacii de expediție ai corespondenței diplomatice, deoarece „mingile de golf erau la fel de valoroase ca ouăle de soim în timp de război” (n. a.).

britanic, sub președinția ambasadorului din acel moment.¹⁰ Doar câtorva americani, selectați cu atenție, li se permitea să fie membri. Negley Farson, antreprenor american care locuia de ceva vreme în Petrograd și se lupta cu corupția oficialităților în încercarea de a vinde motociclete Armatei Imperiale Ruse, detesta această lume restrânsă. El se plângea că migrații britanici „ trăiau ca niște lorzi feudali... în stil baronial, cu *abonnement** la balet, cu șoferi privați arțăgoși, cu New English Club-ul lor de pe Morskaia, clubul lor de golf, clubul lor de tenis, «magazinul lor englezesc» [*Magasin Anglais*], care era „singurul loc din Rusia de unde se puteau cumpăra pantofi buni sau articole din piele”, și cu „hoardele lor de servitori”. Nu putea să sufere prestigiul social de care se bucurau, care le deschidea ușile mult mai ușor decât se deschideau cele la care bătea el, în special cele de la Ministerul rus de Război. „Un englez, orice englez, în Rusia țaristă era, automat, un milord și era tratat ca atare”, remarca el.¹¹

Cu siguranță, în Petrogradul din timpul Primului Război Mondial, nu a existat un „milord” mai de soi decât ambasadorul britanic sir George Buchanan, care supraveghea misiunea diplomatică și cancelaria britanică din poziția sa privilegiată aflată la numărul 4, pe Cheiul Palatului**, la mică distanță de Palatul de Iarnă, cu fațada orientată spre râul Neva. Ambasada ocupa o parte a unui mare conac închiriat de la familia Saltîkov, care se retrăsese în camerele aflate în partea din spate a casei, cele cu vedere spre Câmpul lui Marte*** – marele teren destinat paradelor militare, situat nu departe de Palatul de Iarnă.

* „Abonament” (fr., în original) (n. tr.).

** Cheiul Palatului este o stradă din centrul Petrogradului, de-a lungul râului Neva, pe care se află azi complexul de clădiri al Muzeului Ermitaj (inclusiv Palatul de Iarnă), Teatrul Ermitaj, Conacul Saltîkov și Grădina de Vară (n. tr.).

*** Piață mare din centrul orașului, care, în decursul istoriei ei îndelungate, a fost pajiște, parc, grădină de agrement, teren de paradă militară, panteon revoluționar și loc de întâlnire publică (n. tr.).

Ajunși la Sankt Petersburg în 1910, de la un post de ambasador la Sofia, Bulgaria*, Buchanan și soția sa, lady Georgina, moșteniseră mobilierul existent, format din reproduceri stil Ludovic al XVI-lea, candelabre impunătoare din cristal și draperii din brocart roșu, care se găseau în orice ambasadă, dar adăugaseră propria lor colecție de mobilier rafinat, cărți și tablouri colecționate în timpul lungii lor vieți diplomatice în Europa. Această notă personală, după cum își amintea fiica lor, Meriel, conferea încăperilor „un aspect mai apropiat de cel de acasă, astfel încât, uneori, cu draperiile trase, aproape că te puteai imagina într-un vechi cartier londonez”¹².

De fapt, sir George se gândise de ceva vreme să mute ambasada într-un sediu mai bun, însă izbucnirea războiului în 1914 pusesese capăt acestui plan. Deși putea să pară grandioasă la prima vedere, ambasada avea mai multe neajunsuri. Sistemul de canalizare era foarte vechi, iar clădirea avea nevoie de o restaurare și o redecorare considerabile. Era nevoie de mulți servitori pentru a întreține saloanele baroce, birourile cancelariei, situate la primul etaj, precum și imensele săli de bal, respectiv de mese, la care se ajungea urcând două rânduri de scări circulare, și care erau folosite pentru ceremoniile oficiale mai importante. William, un majordom englez absolut indispensabil, era ajutat de o mulțime de valeți și de cameriste, de un bucătar italian, precum și de nenumărați ruși angajați pentru a îndeplini sarcini menajere și pentru a administra bucătăriile.¹³ Familia Buchanan adusese cu ea și un automobil, precum și propriul șofer englez, dar avea și trăsuri și șanii, precum și un vizitiu rus, care să le conducă.

Ocupând centrul atenției nu doar la propria ambasadă, ci și în calitate de „decan” acceptat al comunității diplomatice din

* Buchanan lucrase anterior la Viena, sub conducerea tatălui său, precum și la Roma, Tokyo, Berna, Darmstadt, Berlin și Haga (n. a.).

Petrograd, sir George Buchanan era foarte apreciat de ruși și de străini deopotrivă și inspira cea mai mare loialitate (dacă nu chiar venerație) în rândul celor care lucrau pentru el. El era arhetipul gentlemanului diplomat: absolventul tipic de Eton College, auster, purtând monoclu, fiul lui sir Andrew Buchanan (el însuși diplomat care servise la ambasada din Sankt Petersburg) și om de onoare, în sensul de modă veche al cuvântului. Înalt, subțire și elegant, Buchanan era un erudit clasic și un bun lingvist (deși nu vorbea deloc limba rusă), foarte citit, dar iubind, în secret, romanele polițiste și partidele relaxate de bridge. „Seninătatea imperturbabilă” și aerul său ceremonios puteau fi considerate, în mod eronat, de o austeritate excesivă, iar unii dintre angajații săi găseau tulburătoare „simplitatea surprinzătoare” și aerul lui distrat. „Era la fel de amabil la bridge ca și în orice altceva, dar, cu aerul său visător, habar n-avea dacă juca bridge sau Happy Families**”, își amintea unul dintre angajații săi.¹⁴

Dar modestia lui Buchanan nu putea fi pusă la îndoială și nici curajul sau loialitatea sa de neclintit față de cei pe care îi avea în subordine, când era nevoie. Pentru toți cei care lucrau cu el în acele ultime zile ale Rusiei țariste era clar că sir George era, de acum, un om bolnav, a cărui stare de sănătate precară, erodată de devotamentul său neobosit față de slujbă și de un volum de muncă sporit în condițiile războiului, se înrăutățise din cauza neliniștii sale cu privire la poziția precară a țarului și la amenințarea tot mai mare a revoluției.** Deși sir George reușea să facă ocazional o excursie la pescuit în Finlanda sau o

* Joc de cărți tradițional britanic, cu un set special de cărți ilustrate, care prezintă imagini ale unor familii fictive de patru persoane, cel mai adesea bazate pe tipuri de ocupații. Obiectul jocului este de a colecta familii complete (n. tr.).

** Clima din Petrograd nu i s-a potrivit niciodată lui sir George, iar sănătatea sa a avut de suferit atât de mult, încât, atunci când a descoperit cât

partidă de golf la Murino, la sfârșitul anului 1916, în ochii diplomatului britanic Robert Bruce Lockhart, el „părea un om fragil, cu o expresie obosită și tristă”. Dar devenise o figură familiară și respectată pe străzile capitalei, iar „când își făcea plimbarea zilnică spre Ministerul rus de Externe, cu pălăria înclinată într-o parte, cu silueta înaltă și slabă ușor cocârjată de numeroasele sale griji, fiecare englez simțea că aici, la fel de mult ca și în incinta diplomatică a ambasadei însăși, dăinuia o părțică din pământul Angliei”¹⁵.

Dacă sir George era văzut uneori istovit, formidabila sa soție îi compensa din plin energia împuținată. Lady Georgina, născută Bathurst, era ea însăși „de cea mai nobilă origine”. „După cum știe orice britanic”, glumea Negley Farson, „există doar trei familii: «Sfânta Familie, familia regală și familia Bathurst».”¹⁶ Lady Georgina era o femeie impunătoare, a cărei „inimă era direct proporțională cu corpolența ei”, iar energia sa uimitoare era pe măsura opiniilor ferme și rostite mereu pe un ton categoric. Era „lipsită de tact și se supăra repede: o prietenă generoasă, dar un dușman periculos”, după cum ajunseseră să descopere unele dintre cunoștințele ei feminine din colonia britanică; și „făcea parte dintr-o duzină de comitete, unde se certa cu toată lumea”. Ea era cea care făcea ca viața domestică a ambasadei să meargă „ca pe roate” și „niciodată nu a dat greș în privința punctualității exagerate, care pentru ambasador era aproape o manie”¹⁷. Din 1914, lady Georgina se ridicase și la înălțimea provocării muncii de război, rechiziționând sala de bal a ambasadei și umplând-o cu mese lungi pline cu vată, pansamente și materiale destinate petrecerilor ei bisăptămânale de cusut*. La aceste întâlniri,

de des era bolnav, sir Edward Grey i-a oferit postul de ambasador la Viena, dar sir George a ales să rămână la Petrograd (n. a.).

* Efortul de război al femeilor consta inclusiv din confecționarea de îmbrăcăminte și pansamente chirurgicale (n. tr.).

doamnele din comunitatea britanică „rulau bandaje, făceau veste anti-pneumonie, pansamente de prim ajutor, pijamale și halate” – unele pentru răniții de pe front, iar celelalte pentru a fi folosite în spitalul comunității britanice, pentru soldații ruși răniți. Situat într-o aripă a marelui Spital Pokrovskii, de pe insula Vasilievski, spitalul devenise fieful lui lady Buchanan, care îl înființase la izbucnirea războiului. Fiica ei, Meriel, lucra și ea acolo ca infirmieră voluntară.¹⁸

După ce Rusia a intrat în război, în 1914, vechea comunitate de imigranți stabilită la Petrograd a fost completată de sosirea unui nou tip de americani, mai impertinenți: ingineri și antreprenori care se ocupau de materiale de război, produse industriale și muniție Personalul american de la International Harvester (producătorul de mașini agricole), Westinghouse (companie implicată timp de câțiva ani în electrificarea tramvaielor din Petrograd) și Singer Sewing Machine Company (care adusese primele mașini de cusut în Rusia, în 1865) se întâlneau acum pe străzile orașului cu conaționali trimiși de la New York pentru a conduce sucursalele din Petrograd ale National City Bank of New York și ale New York Life Insurance Company, ca să nu mai vorbim de lucrătorii americani de la YMCA, care în 1900 înființaseră acolo echivalentul său rusesc – Mayak („Lucaefărul”). În aprilie 1916, comunitatea diplomatică din Petrograd s-a trezit cu un nou ambasador american, după ce titularul George Marye demisionase în mod neașteptat – se presupunea că din cauza unei probleme de sănătate. Totuși, bârfele sugerau că acesta fusese îndepărtat în liniște de Departamentul de Stat, care îl considerase prea pro-rus, într-o perioadă în care Statele Unite erau încă neutre în război.

Succesorul lui Marye era cel mai inedit dintre toți posibili candidați. Democrat prietenos din Kentucky,

David Rowland Francis era un milionar care făcuse bani în St. Louis din comerțul cu cereale și din investiții în companii feroviare. Fusese guvernator al statului Missouri (1889–1893) și făcuse lobby pentru ca St. Louis să organizeze Expoziția Louisiana Purchase din 1904, bine-cunoscută drept Expoziția Mondială din St. Louis, care a avut un mare succes, precum și Jocurile Olimpice de vară, care avuseseră loc mai târziu, în același an. Cu toate acestea, experiența sa de ambasador era inexistentă, deși în 1914 i se oferise, și refuzase, un post de ambasador la Buenos Aires. Chiar și așa, alegerea lui Francis pentru Petrograd părea logică: era un om cu un dovedit simț al afacerilor, al cărui rol principal era acela de a renegocia tratatul comercial al SUA cu Rusia, care fusese rupt în decembrie 1912, ca răspuns la politicile antisemite ale guvernului țarist. Rusia, după cum bine știa Francis, era dornică să cumpere din Statele Unite cereale, bumbac și armament.

În data de 21 aprilie (SN; 8, SV) 1916 Francis a plecat din Hoboken, New Jersey, cu vasul suedez cu aburi *Oscar II*, împreună cu secretarul său particular, Arthur Dailey, și cu Philip Jordan, devotatul său valet de culoare, care îi era și șofer. Soția sa, Jane, a rămas acasă în St. Louis, în grija celor șase fii ai cuplului, din cauza sănătății sale precare și din cauza groazei sale de a înfrunta legendarele ierni geroase rusești. Francis nu a insistat ca ea să-l însoțească, știind foarte bine că soției sale „nu i-ar fi plăcut” la Petrograd.¹⁹ În absența ei, și fiind reticent în a îmbrățișa viața socială a orașului (fiindcă la fel ca omologul său Buchanan nu vorbea limba rusă), Francis s-a bazat foarte mult pe protectorul „Phil”, cum îi plăcea să îl numească: un om pe care îl considera „loial, cinstit, eficient și inteligent, în egală măsură”²⁰.

Jordan, ale cărui origini afro-americane nu sunt clare, era un bărbat mic și zvelt, care crescuse în Hog Alley – un cartier mizerabil din Jefferson, Missouri, cunoscut (la fel ca Bowery,

din New York) drept loc de întâlnire pentru hoți, prostituate și bețivi. Își petrecuse prima parte a vieții ca băutor înrăit și membru al unei bande, fiind implicat în mod regulat în bătăi de stradă. Mai apoi, lucrase pe vasele fluviale de-a lungul râului Missouri, înainte ca, în 1889 (aparent, cumințit între timp), să îi fie recomandat lui Francis, proaspăt ales guvernator al statului Missouri. După o scurtă perioadă în care a lucrat pentru guvernatorul care i-a urmat acestuia, în 1902, Jordan s-a întors la conacul familiei Francis din prosperul West End, St. Louis, lucrând ca valet sau, așa cum îi spuneau americanii pe atunci, „asistent personal”. Acolo a văzut patru președinți americani (Cleveland, Roosevelt, Taft și Wilson) venind și plecând ca vizitatori, și a fost învățat să scrie și să citească de către doamna Francis însăși, care era mult mai iertătoare decât soțul ei față de ocazionalele căderi în păcat ale lui Jordan în ceea ce privește consumul excesiv de alcool și căreia Jordan i-a devenit nespun de recunoscător.²¹

Șocul cultural care i-a așteptat pe Francis și Jordan (proaspăt sosiți din sudul blând al SUA în Petrogradul rece din timpul războiului) a fost imens. În timpul traversării oceanului, interpretul rus al lui Francis, un tânăr slavist pe nume Samuel Harper, făcuse tot posibilul pentru a-i oferi neexperimentatului ambasador „un curs intensiv despre ceea ce l-ar putea aștepta în Rusia”. După ce l-a auzit pe Francis discutând cu niște oameni de afaceri americani care se îndreptau spre Petrograd pe același vas, Harper a ajuns la concluzia că acesta era un „american foarte direct, vehement, care credea că trebuie să spui ce gândești, indiferent de regulile diplomației”²². Contrastul cu sir George Buchanan, care avea o ținută și o educație impecabile, nu putea fi mai evident; cei doi ambasadori urmau să aibă puține lucruri în comun.

În data de 15 aprilie, la sosirea cu Stockholm Express în Gara Finlanda din Petrograd, Francis s-a îndreptat spre ambasada SUA, conștient de ceea ce îl aștepta: „Nu mai fusesem niciodată în Rusia. Nu mai fusesem niciodată ambasador. Cunoștințele mele despre Rusia până la momentul numirii mele fuseseră cele ale unui cetățean american cultivat, de condiție medie – teribil de superficiale și de vagi.”²³ O asemenea candoare dezarmantă a făcut inevitabil ca membrii comunității diplomatice să-l privească disprețuitor. După cum spunea Robert Bruce Lockhart: „Bătrânul Francis nu deosebea un socialist-revoluționar de stânga* de un cartof”, dar, spre cinstea sa, „era la fel de simplu și de neînfricat ca un copil.”

Cu toate acestea, atitudinea binevoitoare și plină de căldură a lui Francis nu a fost admirată de unii dintre cei mai vechi membri ai personalului ambasadei, cărora le părea un „țăran” din St. Louis, care nu înțelegea nimic din politica rusă. Lipsit de pregătirea din școala publică și de anii de perfecționare asiduă în arta diplomației europene, de care avusese parte în mod atât de natural colegul său Buchanan, Francis părea (pentru a folosi un eufemism) un naiv.

Arthur Bullard, trimisul neoficial al SUA în Rusia, îl considera „un bătrân nebun”, iar doctorul Orrin Sage Wightman, care sosise mai târziu în oraș, cu o comisie a Crucii Roșii americane, îl caracteriza drept „o nulitate cu ifose și un cap sec”²⁴.

Dar pentru ruși, care vedeau în America perspectiva unor relații comerciale profitabile și foarte necesare, noul ambasador

* Membrii Partidului Socialist-Revoluționar (*Partia soțialistov-revoluționerov*) mai erau cunoscuți sub denumirea de eseri (*ezeri*), de la acronimul partidului (SR). În 1917, partidul s-a scindat în două aripi: de dreapta și de stânga (membrii acesteia din urmă fiind denumiți „eseri de stânga”, *levie eseri*, iar partidul lor, care îi sprijinea pe bolșevici, fiind intitulat Partidul Socialist-Revoluționarilor-Internaționaliști de Stânga, *Partia levih soțialistov-revoluționerov-internaționalistov*) (n. red.).

era, „fără îndoială, cel mai popular diplomat din Petrograd”²⁵. În plus, Francis se implica social într-un fel în care omologul său britanic nu dorea să o facă. Nu încerca să-și ascundă iubirea pentru cel mai bun bourbon din Kentucky și pentru trabucurile groase; mesteca tutun și era capabil să „ochească” scui pătoarea de la o distanță de câțiva metri. Spre deosebire de Buchanan, care era mai șovăitor la jocurile de bridge, simplitatea amabilă a lui Francis nu se extindea la cărți: nu era „un începător în ale pokerului”, după cum a aflat Lockhart pe cheltuiala sa. Ori de câte ori i se alătura ambasadorului american la o partidă, acesta îi golea fără milă buzunarele.²⁶

În vara anului 1916, Francis și șoferul său, Phil, au fost încântați ca, în sfârșit, să ia în primire Fordul model T al ambasadorului, livrat special din Missouri. Erau foarte mândri să se plimbe cu el, cu „un steag cu stele și dungi de un metru și jumătate legat de capacul radiatorului”, ceea ce îi făcea pe oameni să se întrebe „dacă adierea produsă de mișcarea mașinii flutura steagul sau dacă nu cumva steagul era cel care făcea Fordul să meargă”²⁷. Ambasada SUA era foarte bine poziționată, la numărul 34 pe Furștațkaia, într-un cartier înstărit din centrul orașului, locuit de funcționari publici ruși și diplomați străini. De asemenea, se afla la mică distanță de Duma, Adunarea de Stat țaristă găzduită în Palatul Taurida, de pe Șpalernaia, și de Institutul Smolnii, care avea să devină centrul activităților bolșevice în timpul Revoluției din Octombrie.

La fel ca ambasada britanică, cea americană era închiriată de la un aristocrat rus – contele Mihail Grabbe – și suferea de limitări similare. Era, își amintea atașatul special James Houghteling: „o chestie dezamăgitoare, cu două etaje, fără o fațadă solemnă, înghesuită în mijlocul unei străzi, cu o clădire mare de apartamente, pe o parte, și o altă reședință modestă pe cealaltă parte”²⁸. Interiorul avea nevoie de renovare și era

atât de prost mobilat, încât lui Francis i se părea că arăta ca un „depozit”²⁹. Francis a început destul de repede să caute un loc mai bun, dar, la fel ca lui Buchanan, i-a fost foarte greu să găsească o casă mai acătării în vreme de război.

Biroul lui Francis (de la balconul căruia putea să vadă strada) se afla la etajul al doilea, împreună cu un dormitor și o cameră de zi. Dar camerele erau foarte înghesuite. Ambasada era lipsită de personal și în neorânduială, și, mult mai rău încă, din punctul de vedere al lui Francis, nici cafeaua nu era „foarte bună”³⁰.

Ambasadorului american îi plăcea să se distreze și să ia masa în oraș cu compatrioții americani, deoarece îi era dor de familia sa numeroasă din St. Louis. Oamenii de afaceri americani (în special directorii sucursalei din Petrograd a National City Bank of New York, care se deschisese recent) erau, adesea, invitați să ia masa cu el. De asemenea, s-a împrietenit cu Julia Grant, o americană devenită personalitate a lumii mondene, o nepoată a lui Ulysses S. Grant, care intrase în aristocrația rusă prin căsătorie, sub numele de prințesa Cantacuzène-Speransky (deși prietenii ei din comunitatea americană o numeau, oarecum grosolan, „prințesa Mike”), și care avea un apartament la Hôtel d'Europe*. Prințesa îl primea și îl întreținea cu generozitate pe Francis, la fel cum făceau și alți aristocrați bogați, fie în casele lor din Petrograd, fie în camerele private din hotelurile lor preferate.

Încă de la început, Phil Jordan a avut un puternic simț al responsabilității față de „guvernator”, așa cum obișnuia toată lumea să i se adreseze lui Francis, încă din anii în care acesta

* În 1899, Julia Grant și prințul ei s-au bucurat de o elegantă nuntă în înalta societate, la unul dintre conacele Astor din Newport, Rhode Island, în prezența celor mai cunoscute celebrități de pe Coasta de Est, care au răsfățat cuplul cu diamante, porțelan de Sèvres, argintărie cu monogramă și sticlărie Lalique. Grant a fost una dintre cele câteva „aventuriere” americane care s-au căsătorit cu aristocrați ruși și au devenit figuri proeminente ale mediului social din Petrograd, înainte de revoluție (n. a.).

ocupase postul din Missouri. El acționa ca un fel de gardă personală a acestuia, ori de câte ori Francis se aventura pe străzile din Petrograd și împreună au început să se familiarizeze cu tot ce era rusesc, în special cu gastronomia. După cum i-a spus Francis fiului său Perry: „Phil și cu mine încă încercăm să ne înțelegem cu bucătăreasa noastră rusoaică, iar el are mari dificultăți în a o instrui cum să pregătească o masă în stil american, deoarece ea nu pricepe o boabă de engleză, iar el nu poate vorbi nici măcar un cuvânt în rusă.”³¹ În scurt timp, ajutorul a venit din partea unei cunoștințe pe care Francis și-o făcuse pe vasul spre Rusia: *madame* Matilda de Cram, o rusoaică revenită în Petrograd, care locuia în apropiere, și care a devenit o vizitatoare obișnuită a ambasadei, oferindu-se să îl învețe pe Francis franceza și pe Jordan rusa. Prietenia lui Francis cu doamna de Cram, care presupunea inclusiv să o ducă la curse în ziua lui liberă, a stârnit consternarea personalului său și a serviciilor de contrainformații ale Antantei, care au marcat-o ca fiind spioană germană, menită să-l seducă pe noul și credulul ambasador.^{32*}

Cu toate acestea, grație lui *madame* de Cram, ingeniosul Jordan a învățat în scurt timp limba rusă suficient de bine pentru a merge la cumpărături fără ajutor, afirmând că „mă descurc dăstul de bine, căci am învățat limba”. Atât de descurcăreț era, încât a găsit în curând ustensile de bucătărie și mobilier pentru ambasadă, inclusiv o masă de dimensiuni decente, care putea găzdui douăzeci de persoane.³³ După ce s-au instalat cum se cuvine, Francis a renunțat la bucătăreasa rusoaică, iar de atunci încolo Jordan i-a pregătit micul-dejun, până când au reușit să angajeze un „bucătar negrotei, care este foarte negru,

* Fără dovezi solide care să susțină astfel de acuzații și insinuări cum că mariajul său nu era fericit, pare mai probabil ca solitarul Francis, căruia îi plăcea o față drăguță, să se fi bucurat pur și simplu de prietenia feminină a doamnei de Cram și de compania ei (n. a.).

un negrotei din Indiile de Vest pe nume Green”. Încă de la soșire, Jordan fusese foarte impresionat de cât de puțini negri existau în Petrograd și că „niciunu’ nu era ca Negrii noștri”³⁴. Francis a observat și el asta, explicându-i soției sale că Phil, care avea „pielea relativ deschisă” și era „aproape suficient de alb pentru a trece drept un alb”, nu ieșea pe străzi cu bucătarul din Trinidad, din cauză că acesta era „foarte negru”³⁵.

Jordan și Green păreau să își petreacă cea mai mare parte a timpului „încercând să facă rost de mâncare” și, într-un fel sau altul, reușeau să pună pe masa ambasadorului mâncăruri diverse, în ciuda penuriei extreme, deoarece, înarmat cu jargonul lui rusesc, Jordan se dovedea „neînfricat în a umbla pe străzi și a se târgui prin piețe, amestecându-se cu mulțimea multiculturală și poliglotă”^{36*}. Nu exista nicio îndoială în legătură cu cât de mult îi lipsea lui Francis luxul american: așteptase câteva luni ca lada cu jambon și slănină pe care o comandase de la New York să îi fie livrată în Rusia și chiar și mai mult pentru două lăzi de whisky scoțian expediate de la Londra, care în octombrie încă nu ajunseseră.³⁷ Descurcărețul Phil Jordan devenise repede „de neprețuit” în toate chestiunile legate de funcționarea zilnică a ambasadei.³⁸

După cum nota în jurnalul său oficialul ambasadei, Fred Dearing: „Se vede imediat că Phil este o persoană importantă. Nimeni nu ar putea fi mai puțin agasant și, categoric, important.”³⁹ El l-a ajutat pe Francis atunci când, pentru a sărbători ziua de 4 Iulie, acesta a avut curajul să organizeze o recepție pentru mai bine de o sută de invitați, care s-a dovedit un succes: „Am angajat o orchestră de primă clasă, formată din nouă oameni”, i-a spus el lui Jane, iar „datorită lui Phil am avut un *punch* delicios, pe

* Mai mult, cu ajutorul lui Francis, Jordan a fost unul dintre cei doi americani cărora șeful poliției din Petrograd le-a acordat permisiunea de a face fotografii în oraș (n. a.).

lângă ceaiul servit din samovarul pe care îl cumpărasem de curând. Am avut sendvișuri cu caviar, sendvișuri cu roșii și un desert care părea a le fi necunoscut rușilor: înghețată deliciosă.⁴⁰

Membrii coloniei americane din Petrograd au primit cu multă bucurie o astfel de petrecere, precum și bunătățile culinare servite, dar noul ambasador a continuat să aibă o problemă în a se face cunoscut în cercurile sociale și diplomatice rusești, caracterizate de snobism. În iulie, Francis i-a mărturisit lui Jane că „mi-am făcut relativ puține cunoștințe sociale printre ruși”⁴¹. El evita ceaiurile și cocktailurile elegante ale ambasadei britanice, precum și pălăvrăgelile intime ale corpului diplomatic european, preferând o partidă bună de poker. La rândul lor, ceilalți erau oarecum disprețuitori față de cinele sale diplomatice.

Sir George Buchanan, un om marcat de snobismul social și de prejudecățile rasiale ale generației și clasei sale, ura invitațiile lui Francis. Dacă era invitat să ia cina la ambasada americană, Buchanan se plânga: „Ah, iar vom avea o cină proastă... gătită de un negrotei!”⁴² Iar în cele mai multe astfel de ocazii nu exista orchestră, ci doar fidelul Phil, care, în calitate de om bun la toate, punea gramofonul în spatele unui paravan, iar între timp îi servea și pe oaspeți.⁴³

Dacă e să fim cinștiți, nici Francis, nici Buchanan nu iubeau în mod deosebit cercurile sociale ale lumii bune din Petrograd. Emfaticul lor omolog francez Maurice Paléologue era cel mai desăvârșit om de lume din corpul diplomatic și, de asemenea, tot el „organiza cele mai bune dineuri, pentru cel mai elegant și mai frivol grup”⁴⁴. Era văzut cu regularitate la spectacolele de balet și la operă – ambele fiind la apogeu în timpul războiului. Când nu era acolo, părea să fie „mereu în saloanele Marilor Duci, bârfind cu prințesele” sau luând masa în oraș cu lumea bună din Petrograd.⁴⁵

Pentru membrii comunității diplomatice precum Paléologue, dar și pentru alți cetățeni străini din oraș, până atunci războiul nu fusese foarte greu de suportat. Cel mai râvnit bilet din oraș continua să fie o seară la balet, la Mariinski Teatr. Toți membrii înaltei societăți din Petrograd (ruși și imigranți, deopotrivă) mergeau să vadă și să fie văzuți la spectacolele de miercuri seara și de duminică după-amiaza și cu toții se îmbrăcau încă elegant pentru o asemenea ocazie. Majoritatea locurilor erau vândute prin abonament privat și cu mult timp înainte. Oamenii plăteau până la 100 de ruble pentru a obține unul dintre puținele bilete puse în vânzare. Chiar și în acea perioadă a veșnicilor cozi la mâncare, încă se puteau vedea adevărate mulțimi stând la coadă pentru bilete la balet. Ambasadorul Francis a apreciat stagiunea de toamnă de la Mariinski ca fiind „cea mai bună din lume”. Împreună cu majoritatea comunității diplomatice a asistat „fermecat” la o reprezentație de trei ore a spectacolului *Don Quijote*, cu prim-balerina Tamara Karsavina⁴⁶. Celelalte două teatre importante din Petrograd erau și ele încă înfloritoare: Aleksandrinski, unde se mergea pentru piesele de teatru, și Mihailovski, celebru pentru trupa lui franceză permanentă, acesta din urmă fiind centrul culturii franceze al *intelighenției* rusești și locul unde se duceau cu toții pentru a-și exersa franceza.

Petrogradul, cu toate privațiunile lui și cu o atmosferă de dezinteres social tot mai mare, încă mai oferea „viața de desfrâu perfectă” pentru hedoniștii fără remușcări, care tânjeau după distracție și răsfăț.⁴⁷ Nicolae al II-lea interzisese vânzarea de vodcă în 1914, pentru a controla bețiile legendare ale armatei ruse, formată în mare parte din țărani mobilizați, dar, dacă aveai banii necesari, încă puteai fi servit cu vinuri fine, șampanie, whisky și alte băuturi alcoolice tari, în numeroasele *cabinets privés** ale

* „Saloanele private” (fr., în original) (n. tr.).

celor mai bune restaurante și hoteluri din oraș.^{48*} În anii anteriori, Hôtel de France și Hôtel d'Angleterre se bucuraseră de patronajul comunităților engleze și franceze, dar în timpul războiului Astoria era cel care avea întâietate. Hotelul fusese construit în 1912, pe partea estică a Pieței Sfântul Isaac, la colțul dintre Bolșaiia Morskaia Prospekt și Voznesenski Prospekt, pentru a satisface cerințele turiștilor veniți la Sankt Petersburg în 1913, cu ocazia Tricentenarului Romanovilor, și fusese denumit de către arhitectul lui suedez, Fredrik Lidvall, în onoarea fraților Astor, renumiții hotelieri newyorkezi.

Atât de popular era printre vizitatorii britanici, încât Astoria a înființat un birou pentru a se ocupa în mod special de nevoile lor și se mândrea cu o „hartă gigantică a rețelei de metrou londonez și o bibliotecă mare cu cărți englezești, de la Chaucer la D.H. Lawrence”⁴⁹. Cu „zece lifturi, un sistem electricat pentru chemarea servitorilor, linii telefonice urbane, un sistem de aspirare automat, încălzire centrală cu aburi, precum și 350 de camere izolate fonic cu izolație din plută”, hotelul avea și un restaurant grandios, care putea servi până la două sute de persoane, o grădină de iarnă și o sală de banchete în stil Art Nouveau.⁵⁰ Restaurantul lui francez devenise un loc de refugiu binevenit pentru ofițerii ruși oboșiți de război care se întorceau de pe front, precum și pentru atașaii militari ai Aliaților**, funcționarii ambasadelor și expatriați, dar și un magnet pentru

* Rușii de rând puteau obține alcool doar de pe piața neagră sau pe baza unei rețete medicale (n. a.).

** Aliații din Primul Război Mondial reprezintă țările care s-au alăturat Antantei (Triplei Înțeleri), blocul militar format din Franța, Imperiul Britanic și Imperiul Rus. Denumiți uneori și Puterile Antantei, principalii Aliați erau: Franța, Imperiul Rus, Imperiul Britanic, Italia, Portugalia, România, Grecia și (din 1917) Statele Unite ale Americii. Am optat pentru ortografierea cu majusculă a Aliaților, în uz (n. red.).

discretele prostituate de lux. Deși rivalul său, Hôtel d'Europe, care oferea și el o grădină pe acoperiș și un restaurant luxos, cu o cupolă din sticlă, era unul dintre locurile preferate ale ambasadorului Francis, cei mai mulți străini proaspăt sosiți în oraș se îndreptau către Astoria. Cu toate acestea, aflusul de militari în vizită era atât de mare, încât până la sfârșitul anului 1916 hotelul își pierduse mult din farmecul de dinainte de război, într-atât încât managerul de origine italiană al restaurantului, Joseph Vecchi, considera că acesta devenise „un fel de cazarmă lăudată”⁵¹.

Vecchi era foarte mâhnit din cauza lipsurilor grave care îl împiedicau să ofere genul de cine grandioase pe care, chiar și cu un an în urmă, reușise să le organizeze pentru diverse petreceri private. Căci, la sfârșitul anului 1916, livrările de alimente către Petrograd se redusese la aproximativ o treime din necesar. O criză severă de forță de muncă rurală afectase producția, deoarece mulți țărani erau mobilizați, dar multe dintre lipsuri erau artificiale, cauzate de speculă și de prăbușirea sistemului feroviar național. În depozitele și centrele de aprovizionare din sudul țării, făina și alte produse alimentare zăceau blocate și putrezite, din cauza lipsei de vagoane care să le transporte pe calea ferată către orașele înfometate din nordul Rusiei.

În provincii existau încă o mulțime de alimente disponibile, după cum spuneau mulți vizitatori străini, iar gospodinele aflate la ananghie făceau adesea călătorii istovitoare în afara orașului, în încercarea de a cumpăra unt, ouă, carne și pește de la țărani locali. Prin Petrograd începuseră deja să circule povești despre stocarea deliberată a făinii, cărnii și zahărului de către speculatori, pentru a crește prețurile tot mai mult. Nici măcar clasele înstărite nu mai puteau obține pâine albă, dar, cu siguranță, puteau încă să pună mâna pe mâncăruri fine, atunci când doreau să dea o petrecere, așa cum a observat cu uimire